

ÇAPRAZLANMIŞ GRUP ÜYELİĞİ ve KOGNİSYONLARIN TEMSİLİ

Doç. Dr. Sibel ARKONAÇ

*İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Bölümü, İstanbul*

ÖZET:

Bu çalışmada sosyal gruplar arasındaki farklılık ve grup içindeki benzerlik basit ve çaprazlanmış kategorizasyon stüasyonlarında grup üyelerinin sosyal kognisyonları vasıtasıyla incelenmiştir. Çalışmada genç/yetişkin ve kadın/erkek iki farklı gruba üye olan toplam 120 denekle Zavalloni'nin (1971) odaklaştırılmış içe bakış tekniğinin geliştirilmiş versiyonu kullanılarak mülakatlar yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar çaprazlanmış kategorizasyon çalışmaları ve gruplararası ayırd edicilik çerçevesinde tartışılmıştır.

Giriş

Gruplar arasındaki ayırd edici davranış üzerine yapılan çok sayıda minimal grup deneyi (Bkz. Horwitz ve Rabbie, 1982; Messick ve Mackie, 1989) insanları farklı iki gruba ayırmanın grup içine tarafgir davranışı ortaya çıkarmada yeterli bir şart olduğunu doğrulamaktadır. İnsanlar ait oldukları gruba tarafgir davranmaktadır.

Minimal grup deneylerinin çoğunda denekler sadece iki grupla karşı karşıyadır, kendi grubu ve diğer grup. Buna basit kategorizasyon stüasyonu adı verilmektedir. Ama gerçek dünyada sosyal kategorizasyonlar bireyin çok daha karmaşık olan sosyal çevresinde birbiri ile kesişme eğilimindedir. Bu tip stüasyonlardan biri çaprazlanmış kategorizasyon (crossed categorization) stüasyonudur. Burada bir kategorizasyon diğeri ile kesişir. A/B kategorizasyonunun X/Y kategorizasyonu ile çaprazlandığını düşünelim. Böyle bir stüasyonda AX kategori-

sindeki grup üyeleri ile BX kategorisindeki grup üyeleri X/Y kategorizasyonuna göre aynı grubun üyeleri olmaktadır. Ama aynı zamanda A/B kategorizasyonuna göre de farklı grupların üyeleri olmaktadır.

Gruplar arası ilişkiler üzerinde böylesine bir kısmen örtüşen grup üyeliğinin ne gibi etkisi olabilir? Bu sorunun önemi, bu etkinin gruplar arası ilişkilerde ortaya çıkan çatışmanın azaltılmasında veya kaldırılmasında bir araç olarak kullanılabilceği düşünüldüğünde ortaya çıkacaktır.

Doise'un (1978) Kategori Farklılaşması Modeli (Category Differentiation Model) gruplar arası kategorizasyonun veya başka bir ifade ile kategori farklılaşmasının grup içinde algılanan benzerliğin ve gruplar arasında algılanan farklılığın arttırılmasına yol açtığını öne sürer. Dolayısıyla çaprazlanan bir kategorizasyon situasyonunda bu benzerlik ve farklılık algısı birbirini nötralize edeceğinden gruplararasıdaki ayırd edicilik ortadan kalkacaktır. Deschamps ve Doise (1978) ve Vanbeselaere (1987) ilk deneyinde çaprazlanmış kategorizasyonda gruplar arası ayırd ediciliğin ortadan kaldırdığını gösteren veriler elde etmişlerdir. Buna karşılık Brown ve Turner (1979) ancak köşegenel grupların değerlendirildiği çapraz kategorizasyon situasyonunda gruplar arası ayırd ediciliğin devam ettiğini bulmuşlardır. Diğerlerinde gruplar arası ayırd edicilik gözlenmemiştir.

Vanbeselaere 1991'de, deney düzeninde bazı tadilatlar yaparak 1987'deki deneyi tekrar etti. Elde ettiği bulgulara göre denekler kısmen örtüşen grup üyeliklerinde gruplar arası ayırd ediciliklerini ortadan kaldırmışlardır. Ama bu durum sadece denekler performanslarını değerlendirdiklerinde ortaya çıkmıştır, genel bir tutum değerlendirmesi söz konusu olduğunda ayırd ediciliklerini devam ettirmişlerdir.

Vanbeselaere'in bu bulgusu deneklerin çaprazlanmış kategorizasyon situasyonunu bu ölçekte gerçek bir gruplar arası davranış ortamı olarak algılamaya devam ettiklerine işaret etmektedir. Çünkü deneklere kendi grup üyeleri ile diğer grubun üyeleri arasında algıladıkları benzerlikler sorulduğunda, denekler sadece kendi gruplarıyla kendilerinden tamamen farklı olan köşegenel grupları değil kısmen örtüşen grupları da kendinden farklı algıladıklarını ortaya koymuşlardır. Bir başka deyişle ile denekler çaprazlanmış kategorizasyon situasyonunda kendi grupları ile örtüşen grup üyelikleri arasında ayırd edici farklılıkları algılamaya devam etmişlerdir.

Vanbeselaere bu iki değerlendirme ölçeği arasında ortaya çıkan farklılığı şöyle ifade etmektedir. "Performans değerlendirilmesinde gösterilen bir tarafgirlik diğerinin somut bir mükafatı kaybetmesine yol açabilir ama hoşlanma seviyesindeki bir tarafgirliğin diğer grup açısından böyle bir olumsuz sonucu yoktur." (Vanbeselaere, 1991, s/273).

Buna karşılık Arkonaç'ın (1994) çalışmasında bu sonuçların aksini gösteren bulgular elde edilmiştir. Bu çalışmada gerçek hayattan alınmış yaş ve cinsiyet kategorizasyonları kullanılmış ve deney düzeni temelde deneklerin çapraz kategori üyeliklerini genel olarak değerlendirilmeleri üzerine kurulmuştur. Denekler, kendi çapraz grup üyeliklerini ve diğerlerini tarif ederken kullandıkları özelliklerin kendilerine uygun oluş seviyelerini belirlemişlerdir.

Çaprazlanmış kategorizasyon sitüasyonunda deneklerin sosyal kimliklerinde önplanda olan grup üyelikleri ortaya geldiğinde denekler kısmen örtüşen çapraz kategori üyelikleri arasındaki ayırd ediciliklerini azaltmışlar veya ortadan kaldırmışlardır. Başka bir ifade ile genel bir değerlendirme ölçeği üzerinden denekler çaprazlanmış kategorizasyon ortamını gruplar arası davranış ortamı olarak algılamamışlardır. Bu sonuç Vanbeselaere'nin 1992'deki bulgularına ters düşmektedir. Bu gibi ortamlarda sosyal kategorizasyon sosyal kimliği ayırd edici davranışa yönlendirilen sosyal mukayese sürecini uyarmak için gerekli seviyeyi bulamamış olabilir. Grup içi benzerlik ve gruplar arası farklılık algısı bu ortamda birbirini nötralize edeceğinden (Doise, 1978) sosyal mukayese sürecini uyaramamış olabilir.

Bu nötralizasyonun ve dolayısıyla sosyal mukayese sürecini uyaramamasının doğrudan analizi bu araştırmanın çerçevesi dışındadır. Ama çaprazlanmış kategori üyeliğindeki sosyal kognisyonların analizi bu yapıya dolaylı bir biçimde de olsa ışık tutabilir.

Turner (1982) sosyal kimliğin bireyin sosyal kognisyonlarından doğru gözlenebileceğini öne sürmektedir. Sosyal kimlikte temsil edilen bu sosyal kognisyonlar o grubun üyelerinin ortak sosyal dünyalarından gelen uyarılardan çıkarılır. Dolayısıyla sosyal kimlikleriyle hareket eden grup üyeleri, grup içersinde benzer sosyal kognisyonları paylaşırlarken gruplar arasında da diğer grubun üyelerinin sosyal kognisyonlarından olan farklılıklarını algılar.

Bu benzer ve farklı olan sosyal kognisyonlar çaprazlanmış bir kategorizasyon ortamındaki çapraz grup üyeliklerinde nasıl temin edilir? Ortak bir temsil

mi söz konusudur?, yoksa her iki kategoriden farklı yeni sosyal kognisyonlar mı algılanmaktadır? Bu sorular bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Çalışma, çaprazlanmış bir kategorizasyonda grup üyelerinin sosyal kognisyonlarını ve onların temsil edilişlerini görebilecek şekilde düzenlenmiştir.

Yöntem

Denekler : Bu çalışmada yaş (18-30 = genç; 31-55 = yetişkin) ve cinsiyet (kadın ve erkek) grupları kullanılmıştır. Yaş grupları pilot bir çalışma sonucu saptanmıştır. Rasgele seçilen kişilere genç ve yetişkin insanların hangi yaşlar arasında olabilecekleri sorulmuş daha sonra verilen bu yaş gruplarının bir ortalaması alınmıştır. Yaş ve cinsiyet gruplarından random olarak seçilmiş olan toplam 120 denek araştırmanın denek gruplarını oluşturmuştur. Deneklerle görüşmeler bireysel olarak yapılmış; görüşmeciler deneklerin ait oldukları yaş ve cinsiyet gruplarıyla eşleştirilmişlerdir.

İşlem : Zavalloni'nin (1971) odaklaştırılmış içe bakış tekniği'nin geliştirilmiş bir versiyonu kullanılmıştır. Bu teknik deneklerin grup içi ve grup dışına ait kendi tasvir ve tariflerini vermesini ve aynı zamanda da bu tarifleri kendilerinin değerlendirmesine izin verecek mahiyettir.

Basit kategorizasyon situasyonunda denekler ait oldukları grubu ve diğer grubu tarif etmek durumundadırlar. Deneklere akıllarına ilk geleni söylemeleri talimatı verilmiştir. Kendi gruplarını ve diğer grupları cinsiyet ve yaş kategorizasyonlarında sırasıyla tarif etmişlerdir. Çaprazlanmış kategorizasyon situasyonunda bu iki kategorizasyon çaprazlanmıştır (yetişkin kadın, genç kadın, yetişkin erkek, genç erkek). Sonra deneklerden bu dört çapraz kategoriye kendi kategorilerinden başlayarak tarif etmeleri istenmiştir. Her bir situasyon şartının bitiminde deneklerden verdikleri cevaplara geri dönerek her bir özelliğin kendi benliklerine uyup uymadığını eğer uyuyorsa bunları tamamen, biraz veya çok az şeklinde belirlemeleri istenmiştir.

Analiz : Analizin birinci kısmında her iki situasyonunda bütün grup üyeliklerine verilen bütün özellikler ayrı ayrı içerik analizine tabi tutulmuş ve her iki kategoriye giren özellikler en olumsuzdan en olumluya doğru mertebelenmiştir. İkinci kısımda bu nicelikselleştirilmiş verilere discriminant analizi uygulanmıştır.

Sonuçlar

Discriminant analizi sonuçları deneklerin kategorizasyon ortamında kendi gruplarını ve diğer grubu farklı özelliklerle tarif ettiğini göstermektedir. (Tablo 1).

Tablo 1
Basit kategorizasyon ortamının discriminant analiz değerleri

Kategori Tarifleri	Discr. Fcn.	Eign. Value	% Varian	Cum %	Canno %	Fcn	Wilks' Lambda	Chi Square	df	p<
Genç	1	.1902	100	100	.3998	:0	.8402	20.027	6	.000
Yetişkin	1	.2207	100	100	.4252	:0	.8192	23.133	4	.000
Erkek	1	.1876	100	100	.3974	:0	.8421	20.02	3	.000
Kadın	1	.382	100	100	.4854	:0	.7644	31.026	5	.000

* p < .000

Çaprazlanmış kategorizasyon ortamında genç kadın kategorisindeki tarifler anlamlı seviyede ayırd edilmektedir (Tablo 2). Yetişkin erkek ve genç erkek

Tablo 2
Çaprazlanmış kategorizasyon ortamının Discriminant analiz değerleri

Kategori Tarifleri	Discr. Fcn.	Eigen Value	% Variane	Cum. %	Canno. %	Fcn	Wilks' Lambda	Chi Square	df	p<
Genç Erkek										
	1	.2688	56.82	56.82	.4603	:0	.6493	49.023	21	.000
	2	.1314	27.78	84.60	.3408	1	.8238	22.000	12	.03
	3	.0729	15.40	100.00	.2606	2	.9321	7.983	5	.1
Genç Kadın										
	1	.6608	66.54	66.54	.6308	:0	.4437	91.823	24	.000
	2	.2199	22.14	88.68	.4245	1	.7369	34.497	14	.001
	3	.1124	11.32	100.00	.3179	2	.8989	12.040	6	.06
Yetişkin Kadın										
	1	.2052	55.89	55.89	.4126	:0	.7104	38.814	21	.01
	2	.1022	27.85	83.74	.3045	1	.8561	17629	12	.12
	3	.0597	16.26	100.00	.2374	2	.9437	6.581	5	.2
Yetişkin Erkek										
	1	.2509	55.68	55.68	.4478	:0	.6611	46.974	21	.000
	2	.1192	26.45	82.13	.3263	1	.8269	21.569	15	.04
	3	.0805	17.87	100.00	.2730	2	.9255	8.789	5	.11

kategorisinde tarifler de anlamlı seviyede ayırd edilmekte birlikte anlamlılık seviyeleri yüksek değildir. Diğer taraftan yetişkin kadın kategorisindeki tarifler ise anlamlı seviyede ayrılmamaktadır.

Genç kadın çapraz kategori üyeleri gruplarını "mesleği olan, kadın haklarını savunan, dinamik, sempatik, hassas, yeniliklere açık, kültürlü" şeklinde tarif etmiştir (Tablo 3). Genç erkekleri kendilerine benzer özelliklerle tarif etmişlerdir: "Kadınla eşitliği kabul ederler, yeniliklere açık". Ama yanısıra genç erkeklerin kimlik problemleri olduğunu da ifade etmişlerdir. Yetişkin kadın grubu kendilerini tarife kullandıkları özelliklerin tam tersi özelliklerle tanımlanmıştır: pasif, başkalarına boyun eğen, eğitimsiz". Yetişkin erkek grubu ise "muhafazakar ve inatçı" olma özellikleriyle tarif edilmiştir.

Tablo 3
Genç Kadınların Kognitif Şemaları

Kendi Grubunu	: Mesleği olan, Kadın haklarını savunan, Dinamik, Sempatik, Hassas, Yeniliklere açık, Kültürlü
Genç Erkekleri	: Kadınlarla eşitliği kabul eder, Yeniliklere açık Kimlik problemleri var
Yetişkin Kadınları	: Pasif, Başkalarına boyun eğen, Eğitimsiz
Yetişkin Erkekleri	: Muhafazakar, İnatçı
Kadınları	: Kendini gerçekleştirememiş, Erkeklerin baskısı altında, Savunmasız, Çok çalışan, Samimi
Erkekleri	: Kadınlara baskı uygulayan
Gençleri	: Modern, Sempatik, Faal
Yetişkinleri	: Gençleri çok fazla eleştiren, Gençlerden beklentileri çok, Yol gösterici

Bu araştırmanın bir başka probleminin analiz edildiği diğer araştırmamda (Arkonaç, 1984) genç kadın grubu çaprazlanmış kategorilere ayırd ediciliğini devam ettirmekteydi. Ayrıca basit kategorizasyon ortamında da sadece genç kategorisinde bu ayırd ediciliğini ortadan kaldırmıştı. Bu kategori kendi genç kadın grubunda tarif edilen özelliklere benzer bir şekilde tarif edilmektedir "modern, sempatik ve faal". Kadın kategorisi ise tam zıddı bir yönde tarif edilmiştir "kendini gerçekleştirememiş, erkek baskısı altında, savunmasız, çok çalışan, samimi".

Genç erkek çapraz kategori üyeleri gruplarını "faal dinamik cinsel problemleri olan" şeklinde tarif etmişlerdir (Tablo 4). Genç kadınları ise "çekici, sempatik, lüksten hoşlanan" gibi kadınsı özelliklerle tarif etmişlerdir. Yetişkin

Tablo 4
Genç Erkeklerin Kognitif Şemaları

Kendilerini	: Faal, Dinamik, Cinsel problemleri olan
Genç Kadınları	: Güzel, Çekici, Sempatik, Lüksten hoşlanan
Yetişkin Erkek	: Otoriter, Muhafazakar, Kültürsüz, Derinlemesine düşünmeyen
Yetişkin Kadın	: Gençlere baskı uygulayan
Erkekleri	: Güçlü, Derinlemesine düşünmeyen, Sosyal, Eğlenceden hoşlanan
Kadınları	: Güzel, Çekici, Kadınlıklarını kullanan
Gençleri	: Ekonomik olarak ailesine bağımlı, Eğlenceden hoşlanan
Yetişkinleri	: Mesleği olan

erkekleri ise "muhafazakar, otoriter, derinlemesine düşünmeyen, kültürsüz" gibi olumsuz özelliklerle tanımlamıştır. Yetişkin kadınları da "gençlere baskı uygulayan" gibi olumsuz özelliklerle tarif etmişlerdir. Genç erkekler bu bütün çapraz kategori üyeliklerinde ayırd ediciliklerini korumuşlardır.

Erkek grup üyeliğinde ise ayırd ediciliklerini ortadan kaldırmışlardır. Bu üyeliği "güçlü, sosyal, eğlenceden hoşlanan ama derinlemesine düşünmeyen" olarak tarif etmiştir. Bu son özellik yetişkin erkeği tarifte kullanılmıştır. Genç kategorisinde ayırd ediciliklerini devam ettirmelerinin sebebi bu kategoriyi "ekonomik olarak ailesine bağımlı, eğlenceden hoşlanan" şeklinde tarif etmesi olabilir.

Yetişkin kadın çapraz kategori üyeleri kendilerini "evli, anne, çocuklarına düşkün, yol gösteren, tahsilli" olarak tarif etmişlerdir (Tablo 5). Bu kognitif şemalar genç kadının onu tarif ederken kullandığı şemalardan farklıdır (Tablo 3). Buna karşılık yetişkin kadın genç kadını, onun kendisini tarifte kullandığı şemalara oldukça benzer şemalarla tarif etmiştir "sempatik, girişken, üretken, geleneklere fazla bağlı değil".

Gruplararası ayırd edicilik göstermedikleri kadın kategorisini "kadın ve anne olarak sorumluluk sahibi, akıllı, olgun" şeklinde, yetişkin kategorisini ise "akılcı, modern hayata uyumlu, tecrübe sahibi, mantıklı" şeklinde tarif etmişlerdir. Yetişkin erkekleri "mesleği olan, meslekleri herşeyden önce gelir, uyumlu, monoton yaşayan, yaşlanmaktan korkan" şemalarıyla tarif etmişlerdir. Bu şemalar kendi gruplarını tarifte kullandıklarıyla bir benzerlik taşımamakla birlikte ayırd edicilik göstermemişlerdir.

Tablo 5
Yetişkin Kadınların Kognitif Şemaları

Kendilerini	: Evli, Anne, Çocuklarına düşkün, Yol gösteren, Tahsilli
Genç Kadınları	: Sempatik, Üretken, Girişken, Geleneklerine fazla bağlı değil
Yetişkin Erkekleri	: Meslek sahibi, Meslekleri herşeyden önce gelir. Monoton yaşayan, Yaşlanmaktan korkan
Genç Erkekleri	: Hayalci, sempatik
Kadınları	: Kadın ve anne olarak sorumlulukları olan, Akıllı
Erkekleri	: Materyalist, Dinamik, Çalışkan, Mesleği olan
Yetişkinleri	: Akılcı, Modern hayata uyumlu, Tecrübe sahibi, Olgun, Mantıklı
Gençleri	: Çalışkan, Dinamik

Yetişkin erkek çapraz kategori üyeleri kendilerini "kendinden emin, olgun, çalışkan, ailesine bağlı, aile reisi olarak ailesiyle iyi geçinen" şemalarıyla tarif etmişlerdir (Tablo 6). Bu tarif onların erkek kategorisini tarifleriyle "ailesine bağlı, aile reisi olarak ailesiyle iyi geçinen, çalışkan, olgun, prensipleri olan" ve yetişkin kategorisini tarifleriyle "sorumlulukları olan, çalışkan, olgun, hatıralarına bağlı, daha az faal" paralellik taşımaktadırlar. Gruplar arası ayırd edicilik göstermedikleri yetişkin kadın grubunu "çok çalışan, olgun" şemalarıyla tarif etmişlerdir. Bu şemalar onların yetişkin erkek ve erkek kategorilerini tarifte kullandıkları şemalardır ama yanı sıra yetişkin kadınları "sempatik, dürüst, kendisini ailesine vermiş" şeklinde de tarif etmiştir. Bu grup genç erkeklerden daha düşük bir anlamlılık seviyesinde ayırd ettiği genç kadınları olumlu şemalarla tarif etmiştir "çalışkan, akıllı, gerçekçi, kendine iyi bakan, iyi giyinen". Diğer taraftan genç erkekleri işe "fazla okumaz, geleneklerine bağlı olmayan, yabancı kültürün etkisinde olan, haklarına düşkün, yeniliklere açık, geleceğine daha iyi hazırlanan" şeklinde tarif etmiştir.

Tartışma

Elde edilen sonuçlar çaprazlanmış kategori üyeliğindeki sosyal kognisyonların her iki kategoride temsil edilen şemaların bir şekilde bir araya gelişinden etkilenmektedir. Fakat bu sınıyasıyonda gruplar arası ayırd edicilik ortadan kaldırıldığında veya azaldığında bu şemaların temsil biçimleri farklılıklar göstermektedir. Söz geliş yetişkin erkekler yetişkin erkeklerle, olumlu olmakla birlikte farklı şemaları algılamaktadır.

Tablo 6
Yetişkin Erkeklerin Kognitif Şemaları

Kendilerini	: Kendilerinden emin, Olgun, Çok çalışan, Ailesine bağlı, Aile reisi olarak ailesiyle iyi geçinen
Yetişkin Kadın	: Sorumlulukları olan, Çalışan, Olgun, Sempatik, Dürüst, Kendini ailesine vermiş
Genç Erkekleri	: Geleceğine daha iyi hazırlanan, Fazla okumayan, Haklarına düşkün, Yeniliklere açık Geleneklerine bağlı değil, Yeniliklere açık
Genç Kadınları	: Çalışkan, Akıllı, Gerçekçi, Kendine iyi bakan, Güzel giyinen
Erkekleri	: Materyalist, Dinamik, Çalışkan, Mesleği olan
Kadınları	: Ailesine bağlı, Kocasına destek olan
Gençleri	: Yeniliklere uyum gösteren, Kendine güveni olmayan,
Yetişkinleri	: Hatıralarına bağlı, Daha az faal, Sorumlulukları olan, olgun

Yetişkin kadınların bu durumu onların genç kadınları algılayışlarında kullandıkları şemalarda da gözlenmektedir. Genç kadınla arasında bir farklılık algılamamakta ama bu grubu tamamıyla farklı ve olumlu özelliklerle tarif etmektedirler. Ayrıca dikkat çeken bir başka nokta ise bu özelliklerin büyük ölçüde genç kadınların kendilerini tarifte kullandığı şemalar olmasıdır. Gerçek bir gruplar arası davranış ortamında bu iki çapraz kategori üyelerinin davranışsal seviyede birbirlerinden oldukça farklı hareket edecekleri öne sürülebilir.

Bu sonuçlar grupların emik özelliklerinden kaynaklanıyor olabilir. Gruplar arası ayırd ediciliğin kültürden bağımsız evrensel bir süreç olduğunu fakat ortaya çıkış biçimini kültürün belirlediğini doğrulayan tekrarlanmış araştırmalar vardır (Wetherell, 1982, Mackie, 1984, Ayvalıoğlu ve Arkonaç, 1989).

Bu sebeple gruplar arası ayırd ediciliğin biçimini ortaya çıkaran kültürel belirleyicilerin, aynı ayırd ediciliğin ortadan kaldırılmasından da sorumlu olabileceği düşünülebilir. bu varsayım yeni araştırmalarla ele alınmak zorundadır.

KAYNAKLAR

- Arkonaç, S. (1994). "Çapraz kategori üyeliği ve gruplar arası ayırd edicilik. "Tecrübi Psikoloji Çalışmaları, 20, 119-127
- Ayvalıoğlu, N. ve Arkonaç, S. (1989). "Intergroup behavior of Istanbul urban and Istanbul squatter dwellers and their cognitive organizations. "Amsterdam Hollanda'da yapılmış olan Uluslararası Kültürler Arası Psikoloji Birliği'nin 2. Bölgesel Konferansında bildiri olarak sunulmuştur.
- Brewer, M.B., Ho, H-K, Miller, N. (1987). "Social identity and social distance among Hong Kong children," **Personality and Social Psychology Bulletin** 13, 156-165.
- Brown, R. ve Turner, J. (1979). "The criss cross categorization effect in an intergroup discrimination. **British Journal of Social and Clinical Psychology**, 18, 371-383.
- Deschamps, J-C ve Doise, W. (1978). "Crossed category membership in intergroup Relations." **H. Tajfel (kitap) Differentiation Between Social Groups**, Cambridge University Press, Cambridge.
- Doise, W. (1978). **Groups and Individuals: Explanations in Social Psychology**. Cambridge University Press, Cambridge.
- Horwitz, M ve Rabbie, J. (1982). "Individuality and membership in intergroup system. "H. Tajfel (kitap) **Social Identity and Intergroup Relations**. Cambridge University Press, Cambridge.
- Mackie, D. (1984). "Social comparison high and low status groups. **Journal of Cross Cultural Psychology**, 15, 379-398
- Messick, D. ve Mackie, D. (1989.) "Intergroup relations." **Annual Review of Psychology**, 40,45-81
- Tajfel, H. ve Turner, J. (1979). "An integrative theory of intergroup conflict. W. Austin & Worchel (kitap) **The Social Psychology of Intergroup Relations**. Brooks/Cole. California
- Vanbeselaere, N. (1987). "The effects of dischotomous and crossed categorizations upon intergroup discrimination." **European Journal of Social Psychology**, 17, 143-156.

- Vanbeselaere, N. (1991). "The different effects of simple and crossed categorizations: a result of the category differentiation process of differential category salience?" **W. Stroebe & M. Hewstone (kitap) European Review of Social Psychology 2. cilt.**
- Wetherell, M. (1982). "Cross cultural studies of minimal groups: implications for the social identity theory of relations." **H. Tajfel (kitap) Social Identity and Intergroup Relations, Cambridge University Press, Cambridge.**
- Zavalloni, M. (1971). "Cognitive processes and Social identity through focused introspection." **European Journal of Social Psychology, 1,235-260.**